

AŤ NÁS PŘEŽIJÍ!

Setkali jsme se uprostřed lesní cesty vedoucí k loukám na Zálesí. Poznal jsem ho i po těch letech, která jsem trávil daleko od rodné dědiny. Šel svižným krokem, třebaže vlasy vykukující z pod mysliveckého klobouku byly stříbřité. Pevná lýtka měl chráněná tlustými podkolenkami, zelené golfky s utaženým opaskem, který zdobila starodávná stříbrná sokolská spona, košile s rozhalenkou a lehká myslivecká vesta. Jen puška scházela. Věděl jsem od přátel, že nechal myslivosti krátce potom, co bohatí ovládli i náš lužní revír.

Pevně mi stiskl ruku a levačkou poplácal po rameni. Šedozelelé oči šelmovsky zamrkaly, úsměv roztáhl koutky úst, vrásky ve tváři se prohloubily.

„Vítám tě, chlapče. Co tě přivádí z horského revíru zpátky do rodného kraje? Zastesklo se ti po oderských loukách a srcích, kteří se ukrývají v říčních meandrech? No, už jich moc není, stačili je zdecimovat novodobí páni. Ale však víš, vždyť u tam vás je vysoká zvěř také vybíjená, protože myslivce vystřídali střelci...“

Pokýval jsem souhlasně hlavou. „Dědo, hodně se toho změnilo. Zastesklo se mi po nivě, po klidu oderských ramen, po starých dubech a lípách v loukách. Zachtělo se mi posedět ve stínů jejich korun a jen poslouchat šumění listů...“

Starý ty stromy nesmírně ctíl; rostly uprostřed luk už pár století. Jeden od druhého na dohoz kamenem – a byly ohromné. Pamatoval si je takové už dětství; lákaly ho tajemstvím hustých korun, oponami zeleného listoví, šerem i světlem – chtěl objevit, co se skrývá v propletencích větví a větviček. Byl ještě malým chlapcem, když se na ně pokoušel vylézt, ale objemné kmeny byly pro slabé chlapecké ruce nepřekonatelnou překážkou. Nedokázal zvládnout ani ten nejslabší ze stromů – štíhlou lípu – a nebýt táty, tak by se mu to nikdy nepodařilo. Táta zvedl syna nad hlavu, aby se zachytil první větve; pak už šplhal do koruny, stále výš a výš, až táta byl dole maličký a jeho hlas zněl slabě, protože do klukovských uší šumělo listí a zpěněná krev v žilách chlapce, kterého ovládlo opojení z výšky i krásy stromu, jak metr po metru odkrýval tajemství ušlechtilého velikána. Pojednou byl úplně nahoře, držel se větví a měl závrat' z té výšky. Dál už to nešlo; sevřel stehny silnější větev, klukovské dlaně sevřely ty slabší, strom se maličko začal hýbat, protože zavanul jemný větřík. Najednou se bál slézt dolů a tátův hlas, kterým naváděl syna na zpáteční cestě, se třásl napětím. Nikdy už podobný pokus neopakoval, nikdy už na žádný z velikánů nevylezl, pouze sedával ve stínu laskavých korun a vsřebával pohodu smíšenou s neviditelnou energií, která proudila z mohutných kmenů. Jednou to byl dub v meandru řeky, jindy si vybral solitér u slepého ramene Odry. V červenci lehával ve stínu košaté lípy – ta vůně jejích květů, to bzučení pilných včel, a radost, obyčejná lidská radost z bohatosti a vlídnosti krajiny! Tady se měnil z chlapce v muže. – A později se ve stínu věkovitých solitérů miloval...

Starý ty stromy zbožňoval. Proto také jako nesmírnou pohanu jejich důstojenství cítil a bral smrt Honzy Matoušů, spolužáka, co ve slabé chvíli přehodil provaz přes dubovou větev a zhoupl se na ní, místo toho, aby strom objal a načerpal víru v život z nesmírné energie vyzářované do okolí. Uřezal větev ještě ten večer, jen co Honzu sundali, a pak se s ní plahočil, s tou tíží živého dřeva, na němž jakoby ulpělo nesmírné lidské neštěstí, až k řece. A když ji svalil ze břehu, díval se za ní, za zeleným chuchvalcem listí, z něhož probleskovaly nezralé žaludy – a bylo mu špatně, skoro na umření mu bylo.

Byly to jeho stromy, nezaplacené sice penězi, ale obklopané starcovou úctou a oddaností, jež se téměř snoubila s pohanskou vírou v zapomenutá božstva. Kořeny JEHO

stromů byly pevně spojeny s půdou, na kterou rovněž neměl jiné právo, než jaké má každý z lidí, co k nim čas od času zavítali, ale to mu nevadilo, aby se na velikány nedíval s pocitem sounáležitosti a s pýchou: „Koukejte, co dokáže vyrůst ze země, když je zdravá a pokud nezasáhne lidská zvěle!“ říkával družstevníkům při senoseči. „Těm dubům a lípám je nejméně tři sta let...“

„...A v červenci lípy voní tak silně, že holkám z toho brní kolena a už už čekají, aby je chlap položil do trávy a opýlil je, jak to dělají ty včelky...“

Řehtali se tomu, ale rádi poslouchali dědkovy průpovídky, z nichž příjemně brnělo v podbřišku a zvedalo to náladu a chuť žít naplno a každý den.

Starý s těmi stromy žil.

Krve by se v něm nedořezal, když nový agronom na poradě začal o tom, že zbytečně zabírají v loukách místo, že z nich padají větve, že v jejich stínu tráva neroste a traktoristé musejí stromy objíždět – a pokosy pak nejsou rovné, seno se špatně obrací...

Slova, kterými chtěl na ty nehoráznosti odpovědět, se mu vzpříčila v hrdle. A tak se ani ne třicetiletý mladík nedozvěděl, co si o něm starý myslí. Snad se jen podivil, copak to ten dědek vyvádí, když vstává od stolu a odstrkává židli tak razantně, že rachotem spadla. Za starým bouchly dveře a on zamířil do hospody na jedno – a bylo jich ten den mnohem víc. Opil se a potom se motal po cestě; příští den se mu chlapi smáli, že to určitě nebylo jen z pití.

„Dejte už těm ženským pokoj, přenechejte sexy radovánky nám, vy šetřete síly, jinak vás budeme na pole nosit,“ špičkoval Tonda, parták starého.

Agronom nenechal svou myšlenku usnout. O stromech se začalo vážně uvažovat. Najednou si i další zemědělci povšimli, že v loukách zaclánějí, že berou trávě vodu, že jsou překážkami zemědělské technice. Vlastně se už nikdo nedokázal ohlédnout přes rameno, aby vzpomenu na předky, na všechny ty prapradědy a praprabáby, co věděli, proč stromy v loukách nechávají.

„Ještě jsi zapomenul na jedno,“ nevydržel starý a zařval na agronoma přes celou hospodu, když ten jednou navečer zašel do výčepu plného lidí, „že vyrostly moc vysoko, výš než ty. Až je skácíš a napíšeš hlášení, jak jsi moudře získal pár metrů půdy, budeš za to čekat metál a pár kaček odměny. O to ti jde nejvíce, živé stromy tě přece nezajímají. Jsi totiž moderní zemědělec a uvažuješ čistě pragmaticky, smysluplně a ekonomicky. Víš ty vůbec něco o tom, co je to krajina, v níž nesmí scházet nic z toho, co vytváří dokonalejší a životaschopný organizmus? Víš o tom, kolik různorodých živočichů je na existenci solitérů závislých: ptáci, brouci, motýli... Jdi do hajzlu, sakra!“

Měl pak problémy. Volali ho na představenstvo, chtěli, aby se agronomovi omluvil, uznal své omyly a vzal všechno zpátky.

„Co mám vzít zpět? Vy jste snad ztratili rozum? Jaké omyly? Co jsem řekl, platí. Dneska porazíte desítku památných stromů, zítra celý lužní les, jenom aby byly další metrčky. Ale co bude dál, co bude pak, až louky v nivě změníte na ornou půdu?“

Vmetl jim do tváří švestkovou alej, kterou vykáceli před lety. „Získali jste hektar mizerné půdy – a co z ní dneska máte? Prd! Pokaždé, když zaprší, voda odplaví vrstvu hlíny. Však už tam prosvítá jíl – a na tom se uchytí leda kopřiva, lebeda nebo podběl...“

Předseda se pokoušel starého umravnit. „Věřte, že to bude ku prospěchu krajiny...“

Starý se zašklebil. „To snad, Romane, nemůžeš myslet vážně! V co mám věřit? V Boha? V Alláha? V Budhu? Vaše božstvo jsou jen prachy. To je modla dnešní doby. Však vím, že i louky v nivě chcete zorat a zasít tam řepku, kukuřici. Nu, když tisíce hektarů nejúrodnější zemědělské půdy dnes pokrývá asphalt a beton, tak i stovka hektarů v Poodří bude dobrá...“

Mávli nad ním rukou. Co také s dědkem? Má to za pár, z kapsy už mu kouká parte, tak ať si kecá... Však pozná, že proti větru čurat nelze!

Starý však neustoupil, rval se o své stromy a rval se stejně dravě, jako když zamlada kvůli Mařce vymlátí celou hospodu. Začal chodit do knihovny a půjčoval si knihy o pěstování lesa a významu stromů pro krajinu i – lidi. Vypisoval si fakta s vědeckými argumenty a pak jimi fackoval nejen agronoma, ale i všechny ostatní, co byli proti stromům. Než mu došlo, že bojuje s větrnými mlýny, vzpínal se na zadní jako nepokojný hřebec. Býval z toho marného boje unavený; to pak seděl s hlavou v dlaních a bylo mu podobně jako tehdy, když se vláčel s Honzovou větví. Smysl války s agronomem mu však unikal, vymykal se zdravému rozumu záměr toho holobrádka. Nebylo to k pochopení, pouze ke vzteku – či k pláči. Pomalu mu docházelo, že se stromy je to špatné, skoro beznadějně. Přesto nepřestal doufat. Mnohdy musel zapřít všechno, pro co do té doby žil. Tedy to lidské. Stále častěji končil v hospodě; stejně tomu bylo i toho večera před finální bitvou. Vypil jenom jedno pivo a šel raději domů. V hlavě se mu motaly různé myšlenky, brblal si pro sebe, nadával. „Zítřka bude poprava – s muzikou!“ štěkl na sousedku za plotem. „No, jen se nediv, bábo, stromy jsou přece živé, a když někomu překážejí, tak do nich sekerou. To, co rostlo do krásy stovky let, padne k zemi za pár hodin. Že to nelze? Že stromy patří všem? Chacha! Kdo to žiješ, bábo? Přijď zítřka na Zálesí a uvidíš, jak se zabíjejí stromy!“

Seděl zarputile v traktoru a odmítal vylézt a jít si lehnout do trávy s chlapy; rozvalili se pod dubem a jiskřili vtipy. Stromy – třebaže ještě stály – šly na dračku. Jeden potřeboval nové sloupky k plotu, další už viděl v baráku parádní schody. „Jen dřevo musí nějakou dobu vysychat, aby pak nepraskalo. To bude nádhera, dub vydrží věčně!“

Dědkovi slíbili z větví nařezat dříví na topení.

Poslouchal je mlčky, neodpovídal. Už neměl sílu, aby vybuchl a seřval je jako hloupé kluky, kteří o životě vědí ještě moc málo. Snad i proto, že napsal o sporu synovi, který pracoval na ministerstvu životního prostředí, ale odpovědi se nedočkal. Kluk má zřejmě jiné starosti, než aby odpověděl tátovi, že mu přijde na pomoc. Asi se odrodil, asi už zapomněl na dědinu, v níž vyrůstal, na toulky Poodřím, na to, jak znavení uléhali do stínu velikánů a pozorovali poštolky...

V dálce se objevil terénní vůz. Viděl ho dobře a tak také věděl, kdo v něm přijíždí. Položil hlavu na volant; blok v starcově hlavě zpomalil životní funkce, nevěděl, zda umírá nebo jen ho drtí bezmoc a opuštěnost. Starý zůstal sám v krutém světě, v němž přirozené sebezáchovné pudby byly potlačovány lidskou dravostí a nenasytností... „Tak si pospěš, neprotahuj agónii, dej povel, kate!“

Nakonec přec jen hlavu pozvedl. Díval se, jak automobil popojíždí od stromu ke stromu; vždycky z něho vystoupil chlap – nu jistě, agronom! Obcházel své oběti, zacláněl si rukou oči a díval se někam vzhůru po kmeni.

„Oslepni, ať jsi v tu ránu slepý, protože oči, které nevnímají krásu a důstojnost, nejsou k ničemu. Bud' slepý jako vystřelená patrona – mrcho, nenažranče, necito!“ Vztek starce dusil, jen mu nebylo jasné, co agronom na stromech vidí, co na nich hledá...

Konečně dojel k jejich stromu. Agronom pomalu vystoupil, přišel k traktoru a zastavil se u chlapů, kteří se začali zvedat ze země. Na starého ani nepohlédl.

„Jdeme na to, šéfe?“

Starý se otrásl; pohled agronoma byl zlý, nenávistný, přímo vražedný. Tak se dívají lidé, kteří se rozhodli zabít nebo moc ublížit. – A pak nevěřil vlastním uším.

„Jedeme zpátky, kácet se nebude!“

Starý se podíval na chlapy, ti zase na starého. Co je to za blbost? Proč taková válka, když nebudou padlí?

„Kam čumíte, že nic nevidíte? Pro legraci tady nejsem,“ soptil agronom a vrhl vražedný pohled na kmen stromu a pak na starého. „Neříkejte, že jste o těch cedulkách nevěděl!“ obořil se na dědu. „Synáček zapracoval, co?“

Podívali se všichni. Jejich oči nejdříve viděly jen zvrásnělou kůru a pak – těsně pod prvními větvemi – spatřili barevnou tabulku. Byl na ní státní znak a velká písmena, před nimiž byl agronom maličký, bezvýznamný a bezbranný, jako je myška, když se na ni zadívá káně.

STROM CHRÁNĚNÝ STÁTEM

Starého polilo blahé horko. Opravdu netušil, co na stromech visí, kdo tabulky připevnil a kdy. Vděčnost se v něm vzedmula, nemohl polykat dojetím. A přece měl synovi za zlé – pokud to byla jeho práce – že nedal tátovi vědět. Mohl mu ušetřit bezesné noci. „Je to celý on, tajnůstkář, který mě chtěl překvapit. Zřejmě je to vlastně jeho poděkování za dětství v nivě po mém boku...“

Jeli zpátky; starý se od volantu otáčel dozadu, na vlečku, jiskřil dobrou náladou a pokřikoval na chlapy, zval je všechny na pivo.

„Vypijeme celou hospodu na zdraví našich stromů... Ať přežijí nás i další generace, které – snad – budou moudřejší...“

Štěpán Neuwirth